

Demokratin i en sekulär stat som Sverige

av Bengt-Åke Wennberg

Vad vill vi väljare veta för att kunna välja rätt?

Partiledardebatt 11 oktober 2020 i svt

Partiledardebatten den 11 oktober 2020 inträffar när jag håller på att läsa den svenske filosofen Martin Hägglunds bok "Vårt Enda liv – sekulär tro och andlig frihet". Jag har visserligen bara läst inledningen men vad som slog mig var den dramatiska skillnaden mellan att se frågorna ur Hägglunds perspektiv och att lyssna på debatten.

Martin Hägglund är professor vid Yale University i USA och har kallats den viktigaste unga filosofen i Amerika. Han bygger boken på Hegels idé om frihet och Marx kritik av kapitalismen. Detta har fått Mattias Svensson på DN att gå i taket. Han tolkar Hägglund som att den andliga "frihet" som Hägglund talar om innebär att du inte själv får bestämma vad du vill göra. Ett obestämt "vi" kommer att ha makten över hela samhället och över allt som produceras. Han antyder att själva referensen till Marx gör att Hägglund förespråkar en socialism, en kommunism och en kollektivism som vi sett alltför mycket av i vår tid.

Detta är precis motsatsen till min tolkning av vad Martin Hägglund skriver i sin text. Hägglund påpekar flera gånger att man kan läsa Marx på ett helt annat sätt än vad de gjorde som skapade dessa "ismer" och den ofrihet de förde med sig.

Ingen kan i dag hävda att vi är "fria". I dag är det verkligen ett obestämt vi som har makten. Detta "vi" i form av våra valda representanter producerar ständigt nya byråkratiska begränsningar, pålagor och sprider normativa påståenden som vi inte kan ifrågasätta ens genom att referera till gedigen forskning, beprövad erfarenhet och kloka filosofers verk.

Jag har försökt med detta i över sju år genom mina bloggar. Viktiga kunskaper, erfarenheter och forskningsresultat förefaller att få allt mindre inflytande på maktens resonemang. Jag fick ytterligare vatten på min kvarn av partiledardebatten. Programledaren började med att fråga partiledarna vilka **lösningar** de hade på följande problem:

- Jobbtrygghet och arbetslöshet – hur kan vi förnya en föråldrad arbetsrätt och formerna för arbetslivets omställning i tider av stark förändring.
- Klimatet – vad krävs av oss i Sverige för att bidra till en förbättring av det globala klimat vi alla är beroende av.
- Kriminaliteten – hur kan vi bli säkrare mot gängkriminalitet, be drägerier, hot och våld.
- Äldrevården – coronapandemin har visat på stora brister i äldre vården. Hur skall den ordnas för att bli bättre och våra äldre få ett värdigt slut.

Vi är alla berörda av dessa samhällsfrågor. De är inga dåliga teman för en debatt och diskussion. Men är det inte storhetsvansinne att tro att partiledarna med sina partier skulle kunna komma med **lösningar** på dessa komplexa och stora frågeställningar. Varför ställer de kloka människor, som partiledarna är, upp på att acceptera en sådan omöjlig begäran? Det var då jag tänkte på Martin Hägglund. Han pekar på att den religiösa tron utgår **från en överhet som ställer allt tillrätta** medan den sekulära tron kräver att människorna själva tar på sig ansvaret för sitt liv och sina livsförutsättningar.

Men först en liten avvikelse. 1943 skrev filosofen och aktivisten Simone Weil en svidande uppgörelse med det parlamentariska partisystemet. Tanken bakom systemet byggde på att det parti som fick makten genom allmänna val skulle få dominera samhället. Nu är det inte **ett** parti som kommer att dominera i Sverige utan de mer eller mindre lyckade "kompromisser" som man kommer fram till. Men det påverkar inte aktualiteten i Weils resonemang.

Simone Weil konstaterade att det som kännetecknade partiernas ambitioner inte var sanningens, rättvisans och allmännyttans kriterier. De var mer besatta av den maktapparat som bildades och som deras medlemmar var en del av.

Denna makt

- är en apparat för framställning av kollektiva lidelser (direkt citerat från boken – men man kan likna det vid Hitlers massmöten eller Trumps kampanjshow. Åhörarna bländas av skådespelet.)
- är en organisation som var så inrättad att den utövar ett kollektivt tryck på alla underlydande medborgares sätt att tänka
- har som sitt främsta –och strängt taget enda – mål att hålla sig kvar vid makten och helst växa, och det ohämmat.

Så länge det fanns en synkronism mellan maktapparatens tankemönster och medborgarnas så fanns det på "gott och ont" en stabilitet (Simone Weil refererade då till nationalsocialismens första tid). När denna synkronism förlorades och tron på sanningen, rättvisan, anständigheten och allmännyttan inte längre kunde upprätthållas så skapades med naturvändighet ett tankeförtryck som ledde till polarisering, passivitet, aggressioner och meningslöshet.

En sådan kollektiv rörelse och en sådan tankestruktur (diskurs) var enligt Weil skadlig för samhällets fortbestånd och medförde psykisk ohälsa. De politiska partierna borde därför enligt Simone Weil avskaffas. Nu har jag i mitt resonemang nått fram till Martin Hägglund.

Hägglund skiljer mellan en utgångspunkt för de existerande diskurserna som har sin rot *i en religiös tro* och en som istället tar fasta på *människors sekulära erfarenheter*. Om dessa två tankefigurer blandas samman så blir det omöjligt att forma konstruktiva samhandlingar. De två tankefigurerna är så grundläggande olika att de så att säga "dödar" varandra om man inte ser upp.

Den religiösa tankefiguren utgår från ett löfte om evig salighet under förutsättning *att man följer trons bud*. Det kan i princip vara vilken tro som helst. I Knutbyförsamlingen var det denna förväntan på slutlig salighet som gjorde det omöjligt för medlemmarna att protestera och bryta sig ur sitt beroende till Kristi brud och Pastorerna.

Martin Hägglund pekar på det orimliga i en sådan föreställning. Följer vi den religiösa tankefiguren blir vi tvungna att följa trosföreställningar som vi inte medverkat till att skapa eller känner oss hemma med. Dessa riskerar att medföra att vi behöver ge upp vårt enda liv och det vi tycker är värt att leva för. Vi är då inte andligt fria.

Låt oss pröva hans resonemang på de fyra punkter som programledaren för partiledardebatten ville ha förslag till "**lösningar**" på.

- Om vi hade en perfekt arbetsrätt skulle vi aldrig behöva oroa oss för framtida jobb men vi skulle då heller inte behöva kämpa för att förbättra det jobb vi nu har eller utveckla förmågor som gör oss bättre lämpade att bidra till samhällets förändring.
- Om klimatet inte var något problem och vi levde i paradiset skulle vi inte kunna glädjas åt naturen eftersom alternativet inte skulle finnas. Det vill säga att vi riskerade att viktiga naturvärden skulle kunna gå förlorade.
- Om vi aldrig behövde oroa oss för några "onda" människor och alla vore rättskaffens och möjliga att lita på skulle vi inte behöva grubbla över hur olika samverkansproblem skulle kunna lösas och vi skulle inte behöva lägga tid och energi på att förstå varandra.
- Om våra gamla skulle leva för evigt skulle vi aldrig behöva oroa oss för att förlora dem eller att de for illa.

Poängen med dessa påståenden är att visa att **livet har ett ändamål** som är riktat mot framtiden. Det finns inte för evigt. Vill vi leva det måste vi **upprätthålla det**. Denna omsorg är intimt förbunden med **riskan för förlust**. Om vi inte behövde oroa oss för förlusten skulle livet inte heller vara värt att leva. Martin Hägglund konstaterar därför att erfarenheten av det mänskliga livets ändlighet är grunden till den sekulära tron.

Vår tid tillsammans är dyrbar just för att vi gemensamt måste förvalta livet vi lever då det är det enda liv vi har. Detta leder enligt Hägglund in i dilemman som har att göra med vad vi värdesätter. Att bry sig om någon eller någonting fordrar att man sätter värde på detta och att man inte vill att det skall gå förlorat. Vi måste då anstränga oss för att detta inte skall hända.

Som människor är man också beroende av varandra. Detta leder till att man behöver visa varandra omsorg. Enligt Martin Hägglund är den sekulära tron därför kärnan i allt ansvarstagande – för varandra, för det man önskar kunna bevara och för det samhälle man lever i. Det finns ingen slutlig salighet som den religiösa tankefiguren utlovar. Vi människor är predestinerade att fortsätta leva och värdesätta livet snarare än att längta efter att slippa det.

Det sekulära perspektivet leder därmed enligt Hägglund in i en andlig frihet som medför att vi inte behöver underställa oss religionens eller andra makthavares lagar. Vi som människor har en gemensam förmåga – baserad på en sekulär tro – att styra vår historia och inte bara låta oss styras av den.

Men vi klarar inte detta på egen hand. Vårt liv behöver också styras av tidigare generationers erfarenheter. Dessa har format institutioner som upprätthåller normer och kunskaper som vi nu har att rätta oss efter men som också är nödvändiga för att forma en framtid. När förutsättningarna ändras måste emellertid både institutioner, kunskaper och normer omprövas.

Denna omprövning kan bara ske genom att vi hjälps åt att ”lyssna på varandra”. Till hjälp för detta har vi våra politiker. De har betalt för att kondensera dessa många medborgerliga olika röster och för oss presentera sina analyser så att vi blir allt kunnigare att leva livet tillsammans och så att vi blir bättre på att förvalta, stödja och skapa de institutioner som kan hjälpa oss och våra medmänniskor att handla klokt.

Jag tycker inte att partiledardebatten levde upp till detta krav. Det som sades gav ingen ledning. Det var mest bara skäll och gnäll och ”talepunkter”. Därför vet jag inte vad jag kan bidra med och heller inte vad jag kan rösta på.

Referenser

Hägglund M (2020): Vårt enda liv. Sekulär tro och andlig frihet. Livonia Lettland: Volante.

Svensson M (2020): Samma gamla nyspråk när marxisten Martin Hägg-
lund vill prata frihet. Ledare. Dagens Nyheter 2020-10-06.

[https://www.dn.se/ledare/mattias-svensson-samma-gamla-nysprak-
nar-marxisten-martin-hagglund-vill-prata-frihet/](https://www.dn.se/ledare/mattias-svensson-samma-gamla-nysprak-nar-marxisten-martin-hagglund-vill-prata-frihet/)

Weil S (2014): Om de politiska partiernas allmänna avskaffande. Umeå:
h:ström Text och kultur.